

SHARE 8.posma metodoloģijas Latvijā apraksts

Bukova-Žideļūna A., Reine I., Baltmane D., Sniķere S., Kozačenko J. (2023).

SHARE pētījums¹ sniedz iespējas veikt Latvijas iedzīvotāju ar novecošanu saistīto faktoru pētījumus un monitoringu, lai nodrošinātu veselības un sociālās aprūpes politikas veidotājus ar informāciju par veselības riska faktoru izplatību, tendencēm un potenciālo ietekmi uz gados vecāku cilvēku veselību.

SHARE 8.posma lauka darbs īstenots, veicot:

- regulāro aptauju² (2020. gada 22. novembra – līdz ārkārtas situācijas izsludināšanai saistībā ar COVID-19 pandēmiju);
- COVID-19 aptauju par respondentu ikdienu un ikdienas ieradumu maiņu³ COVID-19 pandēmijas laikā (2020. gada 24.jūnija -11.augustam).

Aptaujas metode

Tradicionāli SHARE pētījumā kā aptaujas metode tiek izmantota strukturēta datorizēta klātienē intervijs (*computer assisted personal interview – angl.*) respondentu dzīvesvietā. Situācijā, ja respondents pats veselības stāvokļa dēļ nevar atbildēt uz aptaujas jautājumiem, SHARE metodoloģija pieļauj iespēju daļu jautājumu uzdot respondenta uzticības personai. Savukārt, ja SHARE pētījuma panelī iekļautā persona laikā starp diviem SHARE pētījuma posmiem ir mirusi, vienotā metodoloģija paredz dzīves noslēguma intervijs ar pētījuma panelī iekļautās personas kādu no tuviniekiem.

Atšķirībā no citiem pētījuma posmiem, SHARE 8. posma Covid-19 aptauja, kas organizēta pēc Covid-19 pandēmijas pirmā viļņa, īstenota, izmantojot datorizētu telefonintervijs (*computer assisted telephone interview – angl.*). Lēmums par aptaujas metodes maiņu pieņemts centralizēti visām SHARE dalībvalstīm, lai tādējādi nodrošinātu epidemioloģisko drošību pētījuma lauka darba norises laikā, kā arī nodrošinātu labāku respondentu sasniedzamību.

Mērķa grupa

SHARE ģenerālo kopu veido 50 gadus un vecāki Eiropas valstu un Izraēlas pastāvīgie iedzīvotāji un šo personu dzīvesbiedri. Tas nozīmē, ka aptaujas ietvaros jautājumi tiek uzdoti gan izlasē iekļautajiem respondentiem, gan viņu dzīvesbiedriem, neatkarīgi no dzīvesbiedra vecuma. Tādējādi gan izlasē iekļautie respondenti, gan tie dzīvesbiedri, kuri aptaujas sākumā ir vismaz 50 gadus veci, kļūst par SHARE paneļa dalībniekiem. Viņu dzīves gājumam longitudinālā pētījuma ietvaros tiek sekots līdz pat tad, ja kādā brīdī abu dzīvesbiedru turpmākie dzīves ceļi šķiras un katrs no tiem izveido jaunu ģimeni. Šāds pētījuma dizains ļauj iegūtos longitudinālos datus analizēt gan indivīdu līmenī, gan arī mājsaimniecību līmenī.

¹ Börsch-Supan, A., M. Brandt, C. Hunkler, T. Kneip, J. Korbmacher, F. Malter, B. Schaan, S. Stuck, S. Zuber (2013). Data Resource Profile: The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE). *International Journal of Epidemiology*. DOI: 10.1093/ije/dyt088.

² Bergmann, M. and A. Börsch-Supan (Eds.) (2021). *SHARE Wave 8 Methodology: Collecting Cross-National Survey Data in Times of COVID-19*. Munich: MEA, Max Planck Institute for Social Law and Social Policy.

³ Scherpenzeel, A., K. Axt, M. Bergmann, S. Douhou, A. Oepen, G. Sand, K. Schuller, S. Stuck, M. Wagner, A. Börsch-Supan (2020). Collecting Survey Data among the 50+ Population during the COVID-19 Outbreak: The Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE). *Survey Research Methods* 14 (2): DOI: 10.18148/srm/2020.v14i2.7738.

Izlases raksturojums

SHARE 8.posma regulārās aptaujas sasniegto izlasi veido 795 respondenti no 592 mājsaimniecībām. Šīs aptaujas ietvaros īstenotas divas izlases – longitudinālā paneļa izlase (*panel sample – angl.*) un atjauninājuma izlase (*refreshment sample – angl.*).

8.posma longitudinālā izlase

SHARE 8.posma aptaujas longitudinālo paneļa izlasi veido respondenti, kuri piedalījušies arī SHARE 7. posmā.

8.posma atjauninājuma izlase

Atjauninājuma izlasē izmantota vairākpakāpju stratificēta nejaušo klasteru izlases metode, iekļaujot tās mājsaimniecības, kurās atbilstoši Iedzīvotāju reģistra datiem dzīvesvieta deklarēta vismaz vienai personai, kas pētījuma veikšanas brīdī ir sasniegusi vismaz 50 gadu vecumu, t.i., ir dzimusi pirms 1969. gada 1. oktobra.

Atjauninājuma izlases veidošanas pirmajā posmā Latvijas teritorija sadalīta primārās izlases vienībās jeb stratās, ņemot vērā reģiona un teritorijas attīstības indeksu.⁴ Atsevišķas stratas veido Rīga un katra no astoņām valsts nozīmes pilsētām. Pārējā teritorija stratificēta atbilstoši pieciem plānošanas reģioniem (Pierīgas, Zemgales, Vidzemes, Latgales, Kurzemes). Katrā reģionā esošās novadu teritorijas stratificētas atbilstoši to urbanizācijai (pilsētas un lauki) un attīstības indeksam trīs grupās (teritorijas ar augstu, vidēju un zemu attīstības indeksu). Tādējādi izlasi veidoja 39 primārās izlases vienības, kas uzskatāms par pietiekami lielu skaitu, lai novērstu klasteru efekta veidošanos.

Atjauninājuma izlases veidošanas otrajā posmā katrā no 39 primārās izlases vienībām pēc nejaušības principa atlasītas starta adreses proporcionāli 50 gadus un vecāku iedzīvotāju skaitam katrā ģenerālkopas stratā. Adrešu atlasei izmantoti speciāli SHARE pētījuma vajadzībām no LR Iedzīvotāju reģistra pieprasīti dati par mājsaimniecībām, kurās deklarētā dzīvesvieta uzrādīta vismaz vienai personai 50 un vairāk gadu vecumā. Ap katru starta adresi izveidots adrešu klasteris jeb grupa ar adresēm, kurās dzīvo vismaz viena 50 gadus un vecāka persona. Klasterī iekļautās adreses atlasītas, ņemot vērā adrešu ģeogrāfiskās koordinātas un adreses attālumu no starta adreses. Intervētāju uzdevums bija apmeklēt katru izlasē iekļauto adresi, nepieļaujot to aizstāšanu ar citu, blakus esošu adresi.

Ņemot vērā, ka Iedzīvotāju reģistra informācija pētījuma vajadzībām tika sniegta anonimizēta, izlases veidošanas brīdī nebija zināmi izlasē iekļautajās adresēs dzīvojošo gadus vecāko iedzīvotāju personas dati. Līdz ar to atjauninājuma izlases veidošanas trešajā posmā respondenti tika atlasīti ar datora algoritma palīdzību intervētāja vizītes laikā izlasē iekļautajās mājsaimniecībās. Intervētājs vispirms ieguva sākotnējo demogrāfisko informāciju par visiem konkrētajā mājsaimniecībā dzīvojošiem

ģimenes locekļiem, no kuriem ar nejaušības metodes algoritma palīdzību atlasīta viena vai divas intervējamās personas (dzīvesbiedri).

⁴ Vides reģionālās attīstības aģentūra, Teritorijas attīstības indekss:
https://www.vraa.gov.lv/lv/teritorijas-attistibas-indekss?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

SHARE 8.posma COVID-19 aptaujas izlasē sākotnēji iekļāva visus respondentus, kuri piedalījušies SHARE 7. posmā un SHARE 8. posmā (līdz COVID-19 pandēmijai).

SHARE 8.posma COVID-19 aptaujas sasniegto izlasi veido 1056 respondenti no 744 mājāsaimniecībām.

Aptaujas anketa

Visās SHARE pētījuma dalībvalstīs katrā posmā tiek izmantota vienota aptaujas anketa un definēts izmantoto datu modelis. Visas SHARE pētījuma valstis izmanto vienotu darba grafiku, identiskas aptaujas specifikācijas un anketēšanas programmatūru, datu vākšana tiek kontrolēta centralizēti.

Latvijā aptaujas anketa sagatavota latviešu un krievu valodās. Intervijas notika valodā, kādā respondentiem bija ērtāk komunicēt, tādējādi nodrošinot viņiem pilnīgu aptaujas jautājumu izpratni un adekvātu atbilžu formulējumu:

- 8. posma anketa [latviešu valodā](#);
- 8. posma anketa [krievu valodā](#);
- COVID-19 anketa [latviešu valodā](#);
- COVID-19 anketa [krievu valodā](#).

Vadlīnijas un informācija par SHARE anketā iekļautajām skalām un indikatoriem pieejama [šeit](#).

Intervētāju raksturojums

SHARE 8. posma aptaujas datu savākšanu Latvijā veica SIA “Socioloģisko pētījumu institūts” intervētāji. Visiem darbā iesaistītajiem intervētājiem bijusi ilgstoša pieredze interviju pieredze, un viņi brīvi pārvalda latviešu un krievu valodas. Lielākā daļa no 8. posmā iesaistītajiem intervētājiem piedalās pētījuma īstenošanā kopš tā īstenošanas sākuma Latvijā SHARE 7. posmā. SHARE pētījums ir longitudināls, tāpēc pie respondentiem iespēju robežās katrā pētījuma posmā tiek sūtīts viens un tas pats intervētājs, lai uzlabotu respondenci un respondentu uzticību intervētājam.

Katrā SHARE pētījuma posmā tiek nodrošinātas SHARE starptautiski organizētas apmācības, kurās piedalās gan lauka darba īstenotāju (“Socioloģisko pētījumu institūta”), gan SHARE projekta Latvijā koordinatoru (RSU) pārstāvji. Centralizēto apmācību mērķis ir nodrošināt vienotu pieeju intervētāju darbā un interviju veikšanā, saziņā ar respondentiem un viņu ģimenes locekļiem, kognitīvo testu un veselības mērījumu veikšanā, datu ievadē u.c.

Kvalitātes kontrole

Atbilstoši SHARE pētījuma datu kvalitātes kontroles starptautiskām prasībām tika pārbaudīti 15% no katra intervētāja veiktajām intervijām. Lauka darba īstenošanas laikā reizi divās nedēļās veikta nejauša SHARE starptautiski koordinēta pēc mājāsaimniecību kodiem atlasīta interviju pārbaude. Gadījumos, kad nesakrita rādītāji dažādos pētījuma posmos, veiktas SHARE starptautiski koordinētas padziļinātas pārbaudes.

Sīkāks SHARE 8.posma īstenošanas apraksts visās dalībvalstīs pieejams [šeit](#).